

VLAAMSE OUDERENRAAD

**Standpunt
De verdere ontwikkeling
en de financiering van de oudereneducatie**

VLAAMSE OUDERENRAAD

Standpunt De verdere ontwikkeling en de financiering van de oudereneducatie

1. Situering

Over de noodzaak van een behoorlijke uitbouw van de oudereneducatie, in al haar vormen, bestaat er weinig verschil van mening. Dat het universele recht op leren, - een leven lang - ook voor ouderen geldt hoeft geen nader betoog. Dat onder invloed van allerlei maatschappelijke veranderingen zowel de objectieve behoefte als de vraag van ouderen om te leren en te blijven leren stijgt, is al voldoende aangetoond. Voorts is het in een vergrijzende samenleving meer dan noodzakelijk dat de competenties van ouderen worden gevaloriseerd en dat hierin wordt geïnvesteerd. Onder meer omdat dit het economisch draagvlak versterkt. Tenslotte mag van het leren van ouderen worden verwacht dat het de samenhang tussen de generaties bevordert.

Totnogtoe stonden wij in Vlaanderen ver af van een beleid dat gericht is op het garanderen, ook voor ouderen, van het recht op leren. Educatie werd en wordt nog te veel beschouwd als een goed op zich en voor ouderen als *een luxe*, niet als een noodzaak. Bij de meerwaarde ervan voor de persoon en de gemeenschap staat men nauwelijks stil. Het succes van een activiteit wordt nog steeds vooral afgemeten aan het aantal mensen dat wordt bereikt. Een gevolg hiervan is dat zij die in hun jeugd het meest van onderwijs en vorming konden genieten, ook op oudere leeftijd het meest gebruik maken van het gesubsidieerde aanbod. Een ander gevolg is dat er nauwelijks aandacht bestaat voor wat ouderen als *'basisvorming'* echt nodig hebben.

Vooralsnog is er in Vlaanderen geen doordacht beleid ontwikkeld voor de oudereneducatie. Dit laatste omvat alle mogelijkheden die in de samenleving aanwezig zijn om het leren van ouderen te ondersteunen. Het gaat hierbij om initiatieven in het kader van het onderwijsbeleid, in het kader van het sociaal-cultureel beleid, het welzijnsbeleid en op andere terreinen en dat op alle bestuursniveaus.

Maar hierin lijkt er in de komende jaren verandering te kunnen komen. In het Vlaams regeerakkoord voor de periode 2009-2014 kan men in de paragraaf over 'de participatie aan het levenslang leren' letterlijk lezen: "Ook ouderen die niet meer opgenomen zijn in het arbeidsproces moeten via 'levenslang en levensbreed leren' kansen krijgen om leerervaringen op te doen. Die ervaringen zijn gericht op het verwerven van inzichten, vaardigheden en houdingen, en zijn verbonden met de uitdagingen in die levensfase. De toegang en het gebruik van informatietechnologie aanmoedigen en vergemakkelijken is daarbij een belangrijk aandachtspunt."

Dit strookt volledig met de uitgangspunten die de Vlaamse Ouderenraad in het verleden heeft vooropgesteld en die in deze tekst worden gehanteerd:

- a. dat het leren en blijven leren van ouderen binnen het kader van het beleid inzake levenslang en levensbreed leren bijzondere aandacht verdient en
- b. dat er binnen dit beleid een onderscheid kan en moet worden gemaakt tussen wat ouderen *zeker* zouden moeten kunnen leren en datgene wat weliswaar nuttig is om te leren, maar *niet noodzakelijk* om het hoofd te kunnen bieden aan de uitdagingen in die levensfase. Met andere woorden, dat er ten aanzien van het levenslang leren van ouderen *een selectief beleid* moet worden gevoerd.

Bij herhaling is opgemerkt dat voor veel ouderen *het cursusgeld* dat aan belangstellenden moet worden gevraagd te hoog is. In het volwassenenonderwijs bedraagt de cursusbijdrage in de regel 1 Euro per lesuur; in het sociaal-cultureel volwassenenwerk al gauw 10 Euro per dagdeel; en andere aanbieders zien zich verplicht een nog hoger bedrag te vragen. In veel gevallen vormen deze bedragen voor ouderen een reële barrière om gebruik te maken van het educatieve aanbod.

Om het recht op leren te waarborgen voor alle ouderen lijkt het niet goed mogelijk en ook niet noodzakelijk om het bestaande aanbod zonder meer kosteloos te maken. Beter kan er *een selectief beleid* worden gevoerd waarbij sommige, nader te bepalen, cursussen voordeliger worden aangeboden dan andere. Dat vergt zowel dat er prioriteiten worden gesteld als dat de participatie wordt gestimuleerd.

2. Prioriteiten

1. Een voor de hand liggende prioriteit hierbij is het wegwerken van alle financiële drempels voor ouderen die zich als *vrijwilliger* maatschappelijk inzetten en hiervoor het nodige willen leren. Het kan toch niet dat degenen die zich ten dienste willen stellen van anderen zelf de kosten moeten dragen van de vorming die zij hiervoor nodig hebben. In een aantal gevallen worden deze kosten gedragen door de organisaties waarbinnen de vrijwilligers hun opdracht uitvoeren. Maar dat is zeker niet binnen alle organisaties het geval. Zij stellen andere prioriteiten. Bovendien, niet alle ouderen die zich als vrijwilliger maatschappelijk willen inzetten doen dat via een erkende organisatie.
2. Iets minder vanzelfsprekend, maar wel noodzakelijk, is het geven van prioriteit aan wat als 'basisvorming' voor ouderen kan worden aangeduid. Dat is aanbod dat, op een aantoonbare manier, ouderen beter in staat moet stellen
  - a. om in deze levensfase zo lang mogelijk zelfstandig te kunnen blijven functioneren
  - b. om actief te kunnen blijven bijdragen aan de ontwikkelingen in hun omgeving.

Kortom, om volwaardig te kunnen participeren aan het maatschappelijk leven.

Hierbij denkt men nogal gemakkelijk aan cursussen ICT. Maar men moet dat breder zien: als een nieuwe vorm van 'geletterdheid'; een geheel van specifieke competenties die ouderen nodig hebben om nuttig gebruik te kunnen maken van de diverse mogelijkheden van de hedendaagse technologie.

De 'basisvorming' voor ouderen reikt echter veel verder dan het kunnen omgaan met informatie. Bij wijze van voorbeeld kan men hierbij denken aan (basis)competenties op het vlak van: de zorg voor de eigen gezondheid en die van anderen, goed en duurzaam wonen, het in stand houden en verder ontwikkelen van een sociaal netwerk,... Al deze aspecten van het leven krijgen een enigszins ander uitzicht met de jaren, vergen een passende benadering en dus ook specifieke kennis, vaardigheden en attitudes. In een intensieve cursus 'Voorbereiding op pensioen' bijvoorbeeld, komen dergelijke onderwerpen in de regel aan bod

Prioriteit geven aan de 'basisvorming' van ouderen veronderstelt dat het terrein ervan goed wordt omschreven. Dit kan het best op het niveau van *de Vlaamse Gemeenschap* gebeuren, uiteraard in overleg met de ouderen, hun organisaties, de aanbieders van vorming en andere betrokkenen.

Voorts moet er een goed over de onderscheiden regio's gespreid aanbod zijn. Hierbij is het een gelukkige omstandigheid dat de 13 regio's van de consortia van het volwassenenonderwijs samenvallen met deze van de Volkshogescholen. Met de steun van *de provinciale overheid* moet er op dit terrein een gecoördineerd en behoeftedekkend aanbod kunnen worden aangeboden.

Het voornaamste is echter *ouderen systematisch te stimuleren* om van het aanbod gebruik te maken. Daartoe zijn de gemeenten en de lokale organisaties het best gesplaatst. *De gemeenten* kunnen geheel of gedeeltelijk tussenkomen in de kosten van de deelnemers. Daarnaast kunnen zij ook een premie geven aan de ouderenorganisaties voor iedere oudere die zij bewegen om van het aanbod aan basisvorming gebruik te maken. De lasten hiervan voor de gemeentebegroting zullen eerder beperkt zijn. Immers, men moet er - helaas - van uitgaan dat vooralsnog het aantal ouderen dat bereid is en in staat om van dit aanbod gebruik te maken eerder klein is. Maar daarom niet minder belangrijk, gegeven de meerwaarde van deze vorming zowel voor de persoon als voor de gemeenschap. Overigens moet het mogelijk zijn om in het kader van het *Vlaams ouderenbeleid* hiervoor enige financiële impulsen te geven aan de gemeenten. Zeer belangrijk hierbij is dat deze prioriteit uitdrukkelijk wordt opgenomen in het ouderenbeleidsplan/plan lokaal sociaal beleid van de gemeenten en uiteraard ook invulling krijgt in de praktijk.

Een ander belangrijk punt is het stimuleren van de inzet van *ouderen als helpers bij het leren, in de eerste plaats van ouderen*. Daartoe dienen allerlei belemmeringen zowel van structurele (bv. inzake prestatie- en kostenvergoedingen) als van culturele aard (bv. "ze nemen ons werk af") te worden weggewerkt. Voorts dient voorzien in de nodige opleiding, vorming en begeleiding van ouderen die zich willen inzetten in het educatieve gebeuren. Dit kan best centraal gebeuren.

3. Het brede aanbod

Het is niet omdat er in het kader van de oudereneducatie prioriteit bepleit wordt voor de basisvorming evenals voor de vorming van de ouderen die zich als vrijwilliger maatschappelijk inzetten, dat het gebruik door ouderen van het brede aanbod aan volwasseneneducatie en van het aanbod dat zich specifiek op ouderen richt niet gestimuleerd moet worden. Daarvoor is het leren en blijven leren van ouderen veel te belangrijk, niet alleen voor henzelf maar ook voor de samenleving.

De cursuskosten vormen voor vele ouderen echter een ernstige belemmering om van het aanbod gebruik te maken. Zelfs de ene Euro die per cursusuur aan de gebruikers van het volwassenenonderwijs wordt gevraagd kan een barrière vormen. Maar vooral over de hoge kosten van het aanbod in de sociaal-culturele sector wordt geklaagd. Het is zeker wenselijk dat de prijszetting voor het geheel van het educatieve aanbod voor ouderen eens in samenhang wordt bekeken.

4. Het informele leren

Naast het leren in de wat meer formele kaders zijn er de vele mogelijkheden om te blijven leren in andere kaders. Hierbij moet men in de eerste plaats denken aan de educatieve functie van het sociaal-cultureel verenigingsleven, van de dienstencentra en van allerlei welzijnsvoorzieningen. Het maatschappelijk belang en de draagwijdte ervan wordt door het beleid nog schromelijk onderschat. Het bereik hiervan is vele keren groter dan van het meer formele aanbod en er worden ouderen mee bereikt die op een andere manier niet of nauwelijks kunnen worden bereikt.

Voor het verenigingsleven speelt op dit terrein een voorname rol. Onder meer door het aanbieden, veelal dicht bij huis en in allerlei vormen, van informatie en kansen om te leren. De jongste jaren is het belang van de gemeenschapsvormende functie van deze organisaties meer op de voorgrond gekomen. Vooral om de vervreemding tegen te gaan en de saamenhorigheid te bevorderen. Maar daarnaast biedt het verenigingsleven een bijzonder krachtige leeromgeving precies door mensen met elkaar in contact te brengen en ze te stimuleren om kennis en ervaring met elkaar te delen. Het is zeker wenselijk dat de educatieve functie van deze organisaties in deze zin nader wordt geëxpliciteerd, sterker beklemtoond en dat, waar nodig, hierin gericht wordt geïnvesteerd.

Steeds meer ouderen klagen er over dat het lidgeld dat door de ouderenorganisaties om allerlei redenen moet worden gevraagd en de kosten voor deelname aan de activiteiten steeds hoger worden. Sommigen haken om deze reden ook af. Tegelijk leveren deze organisaties inspanningen om de minder draagkrachtige ouderen te bereiken en willen ze meer doen op dit terrein. Een en ander dient, samen met de overheid, nader bekeken te worden.

Minstens zo belangrijk is het dat er iets gedaan wordt aan het 'Matteüseffect' (zij die op jonge leeftijd het meest van onderwijs hebben kunnen genieten, maken ook het meest gebruik van de volwasseneneducatie), zodat ook de ouderen die niet direct bereikt worden met het educatieve aanbod en ook niet door het verenigingsleven eveneens baat kunnen vinden bij

de investeringen in het educatieve bestel. Dit is mogelijk door het leren en blijven leren niet langer als een individueel proces te beschouwen maar als een sociaal gebeuren waarbij kennis en ervaring met elkaar worden gedeeld. Daartoe moet het besef worden versterkt dat iedereen zowel leraar als leerling kan zijn, en dat leren een solidair proces is waarbij ieder van en aan elkaar kan leren. Op die manier kunnen de investeringen van de overheid in het leren van ouderen vruchtbaar gemaakt worden voor veel meer mensen, en hopelijk ook voor degenen die in onze samenleving in een zwakkere positie verkeren. Voor de overheid is er zeker een taak weggelegd om *het met elkaar delen van kennis en ervaring te stimuleren*; van jong en oud, van rijk en arm, van beter en minder geschoold. Op die manier zal zij in aanzienlijke mate bijdragen aan wat men 'sociale inclusie' is gaan noemen en aan de noodzakelijke solidariteit binnen de samenleving.

5. Enkele meer dwingende concrete aanbevelingen

De hierboven uitgewerkte visie kan nader geconcretiseerd worden in een aantal aanbevelingen voor de onderscheiden bestuursniveaus.

a. Op het vlak van de Vlaamse Gemeenschap

1. De uitgangspunten van deze nota sluiten aan bij het regeerakkoord van de Vlaamse regering: met name (a) dat, gegeven het universele recht op leren, het leren van ouderen in het kader van het beleid voor het levenslange leren bijzondere aandacht verdient en (b) dat er ter zake een selectief beleid moet worden gevoerd waarbij prioriteit wordt gegeven aan aanbod dat de zelfstandigheid en de maatschappelijke inzet van ouderen ondersteunt. Het komt er nu op aan dat het levenslange en levensbrede leren in *het Vlaams Ouderenbeleid(splan)* in de hierboven geschetste zin en met de nodige betrokkenheid van de ouderen en hun organisaties worden ingevuld.
2. Hierbij dienen zeker de departementen Onderwijs, Cultuur en ook Welzijn betrokken te zijn. Onverlet de coördinerende bevoegdheid van de minister van Onderwijs (en Gelijke kansen) voor het levenslang leren kan de aansturing van de verdere uitbouw van de oudereneducatie het best worden toevertrouwd aan het departement Cultuur, voor de opleiding en vorming ten behoeve van de ouderenzorg aan het departement Welzijn en de opleiding en bijscholing van ouderen voor het functioneren binnen het arbeidsbestel aan het departement Werk. In *de actieplannen en de begrotingen van de betrokken departementen* dient een en ander concreet te worden uitgewerkt.
3. Een aantal bepalingen in het decreet 'houdende de stimulering van een inclusief Vlaams ouderenbeleid en de beleidsparticipatie van ouderen (30 april 2004)' kunnen anders worden ingevuld. Daarbij moet bekeken worden of en hoe het leren en blijven leren van ouderen *via de gemeenten kan worden gestimuleerd*.
4. Er wordt een werkgroep ingesteld die *een prijzenbeleid* ontwikkelt voor het geheel van de oudereneducatie rekening houdend met de vooropgestelde prioriteiten. De werkzaamheden ervan moeten resulteren in concrete aanbevelingen aan de betrokken ministers. Het ligt voor de hand dat hierin ook vertegenwoordigers van de Vlaamse Ouderenraad worden opgenomen.

5. Er wordt een werkgroep ingesteld die in overleg met de ouderen en de aanbieders *inhoudelijke invulling* geeft aan het prioriteitenbeleid. De resultaten van deze werkgroep moeten de basis leggen voor gericht beleid en waar nodig voor regelgeving ter zake.
  6. De overheid dient de evolutie van de participatie van ouderen aan *het verenigingsleven* op de voet te volgen en na te gaan in hoeverre haar projectenbeleid inzake cultuurparticipatie inderdaad tegemoet komt aan de behoeften van minder kansrijke ouderen en hierover te rapporteren.
  7. Wenselijk is dat er op het Vlaamse niveau *een sensibiliseringscampagne* wordt opgezet om te promoten dat leren in de eerste plaats een sociaal gebeuren is, waarbij kennis en ervaring wordt gedeeld. Daarbij moet de maatschappelijke meerwaarde van het delen van kennis met de zwakkeren en tussen de generaties, worden beklemtoond.
  8. De overheid zorgt er voor dat er centraal wordt voorzien in *passende opleiding, bijscholing* en begeleiding voor ouderen die zich in het kader van de oudereneducatie willen inzetten als helpers bij het leren, alsook dat deze betaalbaar is.
  9. Voor de verdere ontwikkeling van de oudereneducatie in Vlaanderen is er *een steunpunt nodig* dat hiervan de motor wordt. Hiervoor is er geen nieuwe voorziening nodig. Mits een duidelijke opdracht op dit terrein vanwege de overheid en de passende middelen moet SOCIUS deze functie - in nauwe samenwerking met alle betrokkenen - kunnen vervullen.
- b. Op het niveau van de provincies
1. Vlaanderen telt 13 consortia Volwassenenonderwijs en volgens dezelfde indeling 13 regionale Volkshogescholen. Om diverse redenen is het wenselijk dat in het formele en niet-formele educatieve aanbod voor ouderen regionaal en op een gecoördineerde manier wordt voorzien. De provinciale overheid kan, op grond van haar opdracht en in het kader van haar ouderenbeleid, de vereiste *steun geven aan regionaal overleg en aan de regionale planning van bovenlokaal aanbod*. Het ligt voor de hand dat de ouderen en hun organisaties hierbij worden betrokken.
- c. Op het niveau van de gemeenten
1. In het *ouderenbeleidsplan/plan lokaal sociaal beleid* dienen uitdrukkelijk acties opgenomen te worden voor het bevorderen van het leren en blijven leren van ouderen. In de gemeentebegroting dienen hiervoor de nodige middelen te worden voorzien.
  2. Er dient een beleid (reglement) te worden ontwikkeld waarbij *tegemoetkomingen* worden voorzien voor ouderen die gebruik maken van vorming ter ondersteuning van (a) hun maatschappelijke inzet en (b) voor "basisvorming". Tegelijk kan er

worden voorzien *in een stimulans* voor organisaties en instellingen die er in slagen ouderen te bewegen om van het bestaande aanbod gebruik te maken.

Het spreekt vanzelf dat een beleid voor het leren en blijven leren van ouderen geen zaak is van de overheid alleen. Alle actoren en de ouderen zelf dienen hierbij betrokken te zijn.

De actoren zullen zich moeten engageren om op *een gecoördineerde manier* mee te werken aan de systematische uitbouw van de oudereneducatie in al haar vormen.

Wat de ouderen zelf betreft en hun pleitbezorgers; van hen mag worden verwacht dat zij nog sterker dan in het verleden *inzetten op het benutten*, ook door de meest kwetsbare ouderen, van het educatieve potentieel.

Goedgekeurd op de Algemene Vergadering van 24 maart 2010.